HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

8 decembrie 2016 * [1]

„Trimitere preliminară — Servicii prestate de procuratori — Baremul onorariilor — Instanțe — Imposibilitate de derogare”

În cauzele conexate C-532/15 și C-538/15,

având ca obiect cereri de decizie preliminară formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza, Spania) și de Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot, Spania), prin deciziile din 18 și din 22 septembrie 2015, primite de Curte la 9 și, respectiv, la 15 octombrie 2015, în procedurile

Eurosaneamientos SL,

Entidad Urbanística Conservación Parque Tecnológico de Reciclado López Soriano,

UTE PTR Acciona Infraestructuras SA

împotriva

ArcelorMittal Zaragoza SA,

cu participarea:

Consejo General de Procuradores de España (C-532/15),

și

Francesc de Bolós Pi

împotriva

Urbaser SA(C-538/15),

CURTEA (Camera întâi),

compusă din doamna R. Silva de Lapuerta, președinte de cameră, și domnii E. Regan, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev și S. Rodin (raportor), judecători,

avocat general: domnul M. Wathelet,

grefier: doamna X. Lopez Bancalari, administrator,

* * Limba de procedură: spaniola.

1 — Prezentul text a făcut obiectul unei modificări de ordin lingvistic ulterior primei publicări.

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 septembrie 2016,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Eurosaneamientos SL, de J. García-Gallardo Gil-Fournier, de A. Guerrero Righetto și de A. Rada Pumariño, abogados, precum și de J. Issern Longares, procurador;

— pentru domnul de Bolós Pi, de J. García-Gallardo Gil-Fournier, de A. Guerrero Righetto și de A. Figueras Sabater, abogados, precum și de F. de Bolós Pi, procurador;

— pentru Urbaser SA, de J. Badía Armengol și de L. Ruz Gutiérrez, abogados, precum și de J. Pons Arau, procurador;

— pentru Consejo General de Procuradores de España, de A. Guerrero Righetto și de J. García-Gallardo Gil-Fournier, abogados, precum și de J. Estévez Fernández-Novoa, procurador;

— pentru guvernul spaniol, de S. Centeno Huerta și de M. García-Valdecasas Dorrego, în calitate de agenți;

— pentru guvernul neerlandez, de M. Bulterman, de M. de Ree și de C. Schillemans, în calitate de agenți;

— pentru guvernul austriac, de C. Pesendorfer, în calitate de agent;

— pentru Comisia Europeană, de H. Tserepa-Lacombe, de C. Urraca Caviedes și de J. Rius, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzelor fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de decizie preliminară privesc interpretarea articolului 4 alineatul (3) TUE, a articolelor 56 și 101 TFUE, a articolului 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și a articolelor 4 și 15 din Directiva 2006/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne (JO 2006, L 376, p. 36, Ediție specială, 13/vol. 58, p. 50).

2 Aceste cereri au fost formulate în cadrul unor litigii între Eurosaneamientos SL, Entidad Urbanística Conservación Parque Tecnológico de Reciclado López Soriano și UTE PTR Acciona Infraestructuras SA, pe de o parte, și ArcelorMittal Zaragoza SA, pe de altă parte, și, respectiv, între domnul Francesc de Bolós Pi, pe de o parte, și Urbaser SA, pe de altă parte, în legătură cu onorariile percepute de procuratori.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Articolul 4 punctul 8 din Directiva 2006/123 are următorul cuprins:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[…]

8. «motive imperative de interes general» înseamnă motive astfel recunoscute în jurisprudența Curții de Justiție, inclusiv următoarele motive: ordinea publică; siguranța publică; sănătate publică; păstrarea echilibrului financiar al sistemului de securitate socială; protecția consumatorilor, beneficiarilor serviciilor și a lucrătorilor; loialitatea tranzacțiilor comerciale; combaterea fraudei; protecția mediului și a mediului urban; sănătatea animalelor; proprietatea intelectuală; conservarea patrimoniului național istoric și artistic; obiective de politică socială și de politică culturală;

[…]”

4 Articolul 15 alineatul (2) litera (g) și alineatul (3) din directiva menționată prevede:

„(2) Statele membre examinează dacă sistemul lor juridic condiționează accesul la o activitate de servicii sau exercitarea acesteia de oricare dintre următoarele cerințe nediscriminatorii:

[…]

(g) tarife obligatorii minime și/sau maxime pe care trebuie să le respecte prestatorul;

[…]

(3) Statele membre verifică dacă cerințele menționate la alineatul (2) îndeplinesc următoarele condiții:

(a) nediscriminare: cerințele nu trebuie să fie direct sau indirect discriminatorii în funcție de cetățenie sau naționalitate sau, în ceea ce privește societățile, în funcție de situarea sediului social;

(b) necesitate: cerințele trebuie să fie justificate printr-un motiv imperativ de interes general;

(c) proporționalitate: cerințele trebuie să fie adecvate pentru a garanta îndeplinirea obiectivului urmărit; acestea nu trebuie să depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit și nu trebuie să fie posibilă înlocuirea acestor cerințe cu alte măsuri mai puțin restrictive care permit atingerea aceluiași rezultat.

[…]”

Dreptul spaniol

5 Funcția îndeplinită de procuratori este reglementată în principal de Ley Orgánica 6/1985 del Poder Judicial (Legea organică 6/1985 privind puterea judecătorească) din 1 iulie 1985 (BOE nr. 157 din 2 iulie 1985), iar intervenția acestora în cadrul proceselor este reglementată de Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Legea 1/2000 privind Codul de procedură civilă) din 7 ianuarie 2000 (BOE nr. 7 din 8 ianuarie 2000, denumită în continuare „Codul de procedură civilă”). Funcțiile exercitate de

procurator sunt în esență acelea de a reprezenta părțile în proces și de a coopera în mod eficient cu organele jurisdicționale pentru a facilita buna desfășurare a procesului. Aceste funcții sunt distincte de cele ale avocatului și incompatibile cu acestea.

6 Articolul 242 alineatul 4 din Codul de procedură civilă prevede:

„Drepturile care revin funcționarilor, procuratorilor și profesioniștilor sunt stabilite conform baremelor onorariilor."

7 Real Decreto nº 1373/2003 por el que se aprueba el arancel de derechos de los procuradores de los tribunales (Decretul regal nr. 1373/2003 de aprobare a baremului onorariilor procuratorilor) din 7 noiembrie 2003 (BOE nr. 278 din 20 noiembrie 2003), astfel cum a fost modificat prin Real Decreto nº 1/2006 (Decretul regal nr. 1/2006) din 13 ianuarie 2006 (BOE nr. 24 din 28 ianuarie 2006, denumit în continuare „Decretul regal nr. 1373/2003"), supune remunerația percepută de procuratori unei limite obligatorii prestabilite, care poate fi negociată între procurator și clientul său, dar care poate fi modificată numai în limita a 12 % în plus sau în minus, și stabilește limita maximă pentru fiecare cauză în funcție de valoarea obiectului litigiului. Ca urmare a modificărilor legislative care au avut loc în cursul anului 2010, limita maximă globală a onorariilor percepute de procurator în aceeași cauză, în aceeași acțiune sau în același proces se ridică la 300 000 de euro.

8 Directiva 2006/123 a fost transpusă în dreptul spaniol prin Ley 17/2009 sobre el libre acceso a las actividades de servicios y su ejercicio (Legea 17/2009 privind liberul acces la activitățile de servicii și exercitarea acestora) din 23 noiembrie 2009 (BOE nr. 283 din 24 noiembrie 2009).

Litigiile principale și întrebările preliminare

Cauza C-532/15

9 În urma unei proceduri între Eurosaneamientos, Entidad Urbanística Conservación Parque Tecnológico de Reciclado López Soriano și UTE PTR Acciona Infraestructuras (denumite în continuare „Eurosaneamientos și alții"), pe de o parte, și ArcelorMittal Zaragoza, pe de altă parte, având ca obiect o acțiune în răspundere extracontractuală, această din urmă societate a fost obligată la plata cheltuielilor de judecată. La solicitarea Eurosaneamientos și alții, grefierul Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza, Spania) a procedat la verificarea cheltuielilor de judecată.

10 ArcelorMittal Zaragoza a contestat această verificare pentru motivul că onorariile percepute de procuratorul care a reprezentat Eurosaneamientos și alții erau necuvenite și că onorariile avocatului acestor societăți erau necuvenite și excesive. Grefierul Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza) a redus cheltuielile de judecată la suma de 17 558,70 euro, inclusiv taxa pe valoarea adăugată (TVA), cu titlu de onorarii de avocat, și la suma de 2 793,56 de euro, inclusiv TVA, cu titlu de onorarii ale procuratorilor.

11 Eurosaneamientos și alții au introdus o acțiune împotriva deciziei grefierului în fața Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza).

12 La 12 februarie 2015, instanța menționată a pronunțat trei ordonanțe cu privire la procedura de stabilire a cheltuielilor de judecată prin care a respins contestațiile formulate de Eurosaneamientos și alții în măsura în care priveau onorariile avocaților și a invitat părțile să își exprime punctul de vedere în legătură cu inițierea procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE în privința cheltuielilor de judecată aferente serviciilor prestate de procuratori, mai exact în privința baremului care stabilește valoarea acestor cheltuieli de judecată.

13 Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza) are îndoieli cu privire la compatibilitatea sistemului de remunerare a procuratorilor din Spania cu dreptul Uniunii. Mai exact, această instanță observă că în Hotărârile Curții din 19 februarie 2002, Arduino (C-35/99, EU:C:2002:97), și din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții (C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758), pare să se indice că cerințele care condiționează inexistența unui comportament contrar normelor de concurență constau, în primul rând, în faptul că statul nu a renunțat să își exercite competența de a decide sau de a verifica aplicarea baremului respectiv și, în al doilea rând, în faptul că instanțele au posibilitatea, în anumite împrejurări excepționale, să deroge de la limitele maxime și minime stabilite.

14 În această privință, instanța menționată consideră că controlul judiciar se limitează la verificarea aplicării stricte a baremului stabilit de Decretul regal nr. 1373/2003, fără posibilitatea ca, în circumstanțe excepționale și prin decizie motivată, să se deroge de la limitele stabilite de acest barem și nici să verifice dacă valoarea pretinsă este proporțională cu serviciul prestat. Instanța observă de asemenea că din jurisprudența Tribunal Constitucional (Curtea Constituțională, Spania) reiese că modificarea de către instanțele naționale a onorariilor percepute de procuratori reprezintă o interpretare *contra legem* a dreptului național.

15 În plus, Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza) urmărește să afle, considerând că revine Curții sarcina de a interpreta noțiunile „motiv imperativ de interes general”, „necesitate” și „proporționalitate” prevăzute de Directiva 2006/123, dacă instanțele naționale pot verifica, în cazul în care o reglementare națională stabilește baremul onorariilor aferente serviciilor și o declarație tacită cu privire la existența unui motiv imperativ de interes general, dacă o astfel de limitare a liberei prestări de servicii este justificată de interesul general. În lipsa unei astfel de justificări, instanța de trimitere ridică problema dacă instanțele naționale au posibilitatea de a nu aplica baremul menționat sau de a modifica valorile care figurează în acesta, cu toate că din jurisprudența Tribunal Constitucional (Curtea Constituțională) reiese că o decizie a instanțelor naționale în acest sens constituie o interpretare *contra legem*.

16 În sfârșit, instanța de trimitere consideră că stabilirea tarifului anumitor servicii în mod imperativ, independent de munca realizată efectiv și de eventualele particularități ale cauzei, altele decât valoarea obiectului litigiului, ar putea constitui o încălcare a dreptului la un proces echitabil în sensul articolului 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), și al articolului 47 din cartă în măsura în care, prin intermediul cheltuielilor de judecată, partea în litigiu ar putea fi obligată să suporte costuri prestabilite, fără să aibă posibilitatea să verifice caracterul proporțional sau justificat al acestora, fapt care poate constitui un obstacol real pentru introducerea unei acțiuni al cărei rezultat este incert sau îndoielnic.

17 În aceste condiții, Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Este conformă cu articolul 4 alineatul (3) [TUE] și cu articolul 101 TFUE o normă juridică adoptată de un stat care impune verificarea de către acesta a modului de stabilire a onorariilor percepute de procuratori, prevăzându-se prin regulament valoarea exactă și obligatorie a acestora și atribuindu-se instanțelor, în special în cazul obligării la plata cheltuielilor de judecată, controlul ulterior în fiecare situație concretă pentru stabilirea acestor onorarii, chiar dacă acest control judiciar se limitează la verificarea aplicării stricte a baremului onorariilor, fără posibilitatea ca, în situații excepționale și prin decizie motivată, să se deroge de la limitele prevăzute de reglementarea privind baremele respective?

2) Delimitarea noțiunilor «motiv imperativ de interes general», «proporționalitate» și «necesitate», prevăzute la articolele 4 și 15 din Directiva privind serviciile în cadrul pieței interne, efectuată de Curte permite ca – în cazul în care există o reglementare națională cu privire la stabilirea valorii serviciilor și o declarație tacită, ca urmare a lipsei unei legislații de transpunere, referitoare la

existența unui motiv imperativ de interes general, deși confruntarea cu jurisprudența comunitară nu permite să se afirme acest lucru – instanțele din statele membre să aprecieze că într-o situație concretă există o limitare care nu poate fi justificată de un interes general și, prin urmare, să nu aplice sau să modifice norma juridică prin care este reglementată remunerația percepută de procuratori?

3) Adoptarea unei norme juridice cu aceste caracteristici ar putea fi contrară dreptului la un proces echitabil, astfel cum este interpretat de Curte?”

Cauza C-538/15

18 Domnul de Bolós Pi, procurator spaniol, a formulat o acțiune prin care urmărește plata sumei de 66 912,73 euro, plus dobânzile legale aferente și cheltuielile de judecată, împotriva Urbaser, cu titlu de onorarii care îi sunt datorate pentru a remunera intervenția acestuia în două acțiuni introduse în contencios administrativ.

19 Urbaser arată că onorariile pretinse de domnul de Bolós Pi sunt excesive ca urmare a caracterului lor disproporționat în raport cu volumul de muncă pe care acțiunile sus-menționate l-au presupus pentru acesta din urmă, care s-a limitat să prezinte nouă acte în una dintre acțiuni și trei acte în cealaltă acțiune. Urbaser consideră, în plus, că organele jurisdicționale ar trebui să aibă posibilitatea de a stabili onorariile percepute de procuratori în mod proporțional cu munca realizată, în timp ce stabilirea onorariilor doar pe baza valorii prevăzute de Decretul regal nr. 1373/2013 încalcă principiul liberei concurențe și, prin urmare, articolul 4 alineatul (3) TUE, precum și dispozițiile Directivei 2006/123, ceea ce justifică adresarea unei întrebări preliminare Curții.

20 Urbaser invocă de asemenea existența unui acord nescris între părți, potrivit căruia onorariile procuratorului au fost limitate la 2 000 de euro. Cu toate acestea, potrivit Urbaser, domnul de Bolós Pi a decis să nu respecte acest acord, fapt confirmat în fața instanței de trimitere de avocatul din cauzele care au dat naștere onorariilor pretinse.

21 Prin ordonanța din 23 iulie 2015, Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot, Spania) a invitat părțile să își prezinte observațiile cu privire la oportunitatea adresării unei întrebări preliminare Curții.

22 La fel ca Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza), Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot) ridică, în primul rând, problema compatibilității Decretului regal nr. 1373/2003 cu articolul 101 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (3) TUE, având în vedere jurisprudența Curții. În special, instanța în cauză observă că articolul 245 alineatul (2) din Codul de procedură civilă nu permite ca instanțele naționale să deroge de la limitele stabilite de baremul prevăzut de acest decret regal. În al doilea rând, instanța de trimitere are îndoieli cu privire la compatibilitatea decretului regal menționat cu Directiva 2006/123, care prevede că tarifele minime ale serviciilor nu pot fi aplicate decât dacă este îndeplinită condiția necesității și că acestea trebuie să fie justificate printr-un motiv imperativ de interes general și să fie proporționale. În al treilea rând, instanța în cauză consideră că lipsa posibilității de a contesta valorile stabilite de acest barem pentru motivul că sunt disproporționate, excesive sau că nu sunt în concordanță cu munca desfășurată ar putea fi incompatibilă cu CEDO, și anume cu dreptul la un proces echitabil.

23 În aceste condiții, Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Este compatibilă cu articolul 101 TFUE coroborat cu articolul 10 TUE și cu articolul 4 alineatul (3) TFUE o reglementare care stabilește tariful onorariilor percepute de procuratori, și anume Real Decreto 1373/2003 din 7 noiembrie 2003, în condițiile în care supune retribuirea acestora unui tarif sau barem minim care poate fi modificat numai în limita a 12 % în plus sau în minus, iar autoritățile naționale, inclusiv instanțele, nu pot deroga de la aceste tarife minime nici în cazul unor circumstanțe extraordinare?

2) În scopul aplicării baremului legal menționat, fără aplicarea tarifelor minime stabilite de acesta, poate constitui o circumstanță extraordinară faptul că există o disproporție importantă între munca realizată efectiv și cuantumul onorariilor care rezultă din aplicarea baremului?

3) Este Decretul regal nr. 1373/2006 compatibil cu articolul 56 TFUE?

4) Îndeplinește decretul regal menționat cerințele de necesitate și de proporționalitate prevăzute la articolul 15 alineatul (3) din Directiva 2006/123 CE?

5) Include articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului dreptul la apărare efectivă în raport cu stabilirea onorariilor percepute de procurator în cazul în care acestea sunt disproporționat de ridicate și nu corespund cu munca realizată efectiv?”

24 Prin decizia președintelui Curții din 5 noiembrie 2015, cauzele C-532/15 și C-538/15 au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitate

25 Consejo General de Procuradores de España (Consiliul general al procuratorilor din Spania) invocă inadmisibilitatea celor două trimiteri preliminare, iar guvernul spaniol, precum și domnul de Bolós Pi invocă inadmisibilitatea trimiterii preliminare în cauza C-538/15 pentru motivul că, în esență, interpretarea dreptului Uniunii nu este necesară pentru soluționarea litigiilor principale, având în vedere dreptul național. Cu privire la cauza C-532/15, ar fi de competența exclusivă a instanțelor naționale să se pronunțe în legătură cu aplicarea principiului proporționalității. În ceea ce privește cauza C-538/15, dispozițiile Decretului regal nr. 1373/2003 la care face referire instanța de trimitere nu ar fi aplicabile în litigiul principal, întrucât acesta ar fi guvernat în mod exclusiv de acordul încheiat între procurator și clientul său.

26 Trebuie arătat că, potrivit unei jurisprudențe constante, procedura instituită prin articolul 267 TFUE este un instrument de cooperare între Curte și instanțele naționale cu ajutorul căruia Curtea furnizează acestora din urmă elementele de interpretare a dreptului Uniunii care le sunt necesare pentru soluționarea litigiului asupra căruia urmează să se pronunțe (a se vedea Hotărârea din 6 septembrie 2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, punctul 18 și jurisprudența citată).

27 În cadrul acestei cooperări, numai instanța națională sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează

Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea Hotărârea din 6 septembrie 2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, punctul 19 și jurisprudența citată).

28 Rezultă că întrebările referitoare la interpretarea dreptului Uniunii adresate de instanța națională în cadrul normativ și factual pe care îl definește sub propria răspundere și a cărui exactitate Curtea nu are competența să o verifice beneficiază de o prezumție de pertinență. Respingerea de către Curte a unei cereri adresate de o instanță națională este posibilă numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (a se vedea Hotărârea din 6 septembrie 2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, punctul 20 și jurisprudența citată).

29 Or, în această privință, din dosarele prezentate Curții nu reiese în mod evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiilor principale.

Cu privire la fond

Observații introductive

30 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite prin articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 aprilie 2016, Oniors Bio, C-233/15, EU:C:2016:305, punctul 30 și jurisprudența citată).

31 Este necesar să se recurgă la această posibilitate în cadrul prezentelor trimiteri preliminare.

Cu privire la prima întrebare în cauza C-532/15 și cu privire la prima și la a doua întrebare în cauza C-538/15

32 Prin intermediul primei întrebări în cauza C-532/15 și al primei și al celei de a doua întrebări în cauza C-538/15, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 101 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (3) TUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiile principale, care supune onorariile percepute de procuratori unui barem care poate fi modificat numai în limita a 12 % în plus sau în minus și cu privire la care instanțele naționale se limitează la verificarea aplicării stricte, fără a fi în măsură, în circumstanțe excepționale, să deroge de la limitele stabilite de acest barem.

33 Cu titlu introductiv, contrar argumentelor Eurosaneamientos și alții, ale Consejo General de Procuradores de España (Consiliul general al procuratorilor din Spania) și ale guvernului austriac, este necesar să se arate că onorariile stabilite de Decretul regal nr. 1373/2003, care acoperă întregul teritoriu al unui stat membru, pot afecta comerțul dintre statele membre în sensul articolului 101 alineatul (1) și al articolului 102 TFUE (a se vedea în acest sens Ordonanța din 5 mai 2008, Hospital Consulting și alții, C-386/07, EU:C:2008:256, punctul 18, precum și jurisprudența citată).

34 Deși este adevărat că articolele 101 și 102 TFUE vizează numai comportamentul întreprinderilor și nu privesc măsurile legislative sau administrative care emană de la statele membre, nu este mai puțin adevărat că aceste articole, coroborate cu articolul 4 alineatul (3) TUE, care instituie o obligație de cooperare, impun statelor membre să nu adopte sau să nu mențină în vigoare măsuri, chiar de natură

legislativă sau administrativă, care pot anula efectul util al normelor privind concurența aplicabile întreprinderilor (a se vedea în acest sens Ordonanța din 5 mai 2008, Hospital Consulting și alții, C-386/07, EU:C:2008:256, punctul 19, precum și jurisprudența citată).

35 Dintr-o jurisprudență constantă reiese că există o încălcare a articolului 4 alineatul (3) TUE și a articolului 101 TFUE atunci când un stat membru fie impune ori favorizează încheierea de înțelegeri contrare articolului 101 TFUE sau întărește efectele unor astfel de înțelegeri, fie înlătură caracterul statal al propriei reglementări, delegând unor operatori privați responsabilitatea de a adopta decizii de intervenție de interes economic (a se vedea Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758, punctul 47, precum și jurisprudența citată).

36 În scopul de a verifica dacă Regatul Spaniei a înlăturat caracterul statal al reglementării în discuție în litigiile principale, este necesar să se examineze, pe de o parte, dacă a delegat stabilirea baremului onorariilor percepute de procuratori unor operatori privați, în speță asociațiilor profesionale ale procuratorilor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 februarie 2002, Arduino, C-35/99, EU:C:2002:97, punctul 36, Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758, punctul 48, precum și Ordonanța din 5 mai 2008, Hospital Consulting și alții, C-386/07, EU:C:2008:256, punctul 21), și, pe de altă parte, dacă stabilirea onorariilor percepute de procuratori rămâne sub controlul statului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 februarie 2002, Arduino, C-35/99, EU:C:2002:97, punctul 42, Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758, punctul 51, precum și Ordonanța din 5 mai 2008, Hospital Consulting și alții, C-386/07, EU:C:2008:256, punctul 24).

37 În această privință, din decizia de trimitere în cauza C-532/15 reiese că Decretul regal nr. 1373/2003 reprezintă o normă juridică adoptată de stat. În plus, în observațiile sale scrise, guvernul spaniol subliniază că acest decret nu a fost elaborat de asociațiile profesionale ale procuratorilor, ci că este vorba despre o normă adoptată de stat, aprobată de Consiliul de Miniștri spaniol, în conformitate cu procedura ordinară de adoptare a decretelor.

38 În plus, cu privire la procedura de stabilire a onorariilor percepute de procuratori, din deciziile de trimitere reiese că această procedură este de competența instanțelor naționale. În această privință, instanțele de trimitere observă că o instanță națională este obligată să respecte valorile stabilite de baremul prevăzut de Decretul regal nr. 1373/2003 în momentul determinării onorariilor și că nu poate nici să deroge de la acest barem în situații excepționale, nici să verifice proporționalitatea dintre valoarea onorariilor și serviciul prestat.

39 Din deciziile de trimitere reiese de asemenea că Decretul regal nr. 1373/2003 prevede, pe de o parte, posibilitatea procuratorului și a clientului său de a deroga de la valoarea onorariilor stabilite de acest decret regal numai în limita a 12 % în plus sau în minus și, pe de altă parte, o limită maximă globală a onorariilor percepute de un procurator în aceeași cauză. Din observațiile scrise ale guvernului spaniol reiese că decretul regal menționat prevede în egală măsură posibilitatea de a deroga, în mod excepțional și cu autorizarea unei instanțe, de la valorile maxime pe care acesta le stabilește, precum și dreptul clienților de a contesta, în cadrul procedurii de verificare a cheltuielilor de judecată, atât costurile inutile, facultative, superflue sau nepermise de lege, cât și onorariile care nu au luat naștere în cadrul unui litigiu.

40 În astfel de condiții, nu se poate reproșa Regatului Spaniei, numai pe baza faptului că instanțele naționale au obligația de a respecta în procedura de stabilire a onorariilor percepute de procuratori dispozițiile unei reglementări naționale, elaborată și adoptată de statul membru în cauză conform procedurii ordinare de reglementare, faptul că a delegat asociațiilor profesionale ale procuratorilor competența elaborării acestei reglementări sau punerea sa în aplicare.

41 Pentru motivele expuse la punctele 37-39 din prezenta hotărâre, nu s-ar putea reproșa statului membru menționat nici faptul că impune sau favorizează încheierea de înțelegeri contrare articolului 101 TFUE de către asociațiile profesionale ale procuratorilor sau că întărește efectele acestora, că impune sau favorizează abuzuri de poziție dominantă contrare articolului 102 TFUE ori că întărește efectele unor astfel de abuzuri (a se vedea în acest sens Ordonanța din 5 mai 2008, Hospital Consulting și alții, C-386/07, EU:C:2008:256, punctul 26, precum și jurisprudența citată).

42 Din ansamblul observațiilor care precedă reiese că este necesar să se răspundă la prima întrebare în cauza C-532/15 și la prima și la cea de a doua întrebare în cauza C-538/15 că articolul 101 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (3) TUE trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiile principale, care supune onorariile percepute de procuratori unui barem care nu poate fi modificat decât în limita a 12 % în plus sau în minus și cu privire la care instanțele naționale se limitează la verificarea aplicării stricte, fără a fi în măsură, în circumstanțe excepționale, să deroge de la limitele stabilite de acest barem.

Cu privire la a doua întrebare în cauza C-532/15 și la a treia și la a patra întrebare în cauza C-538/15

43 Prin intermediul celei de a doua întrebări în cauza C-532/15 și al celei de a treia și al celei de a patra întrebări în cauza C-538/15, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 56 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiile principale, în cazul în care instanțele naționale consideră că aceasta nu poate fi justificată printr-un motiv imperativ de interes general în sensul articolului 4 punctul 8 din Directiva 2006/123 și că nu îndeplinește cerințele de proporționalitate și de necesitate în sensul articolului 15 alineatul (2) litera (g) și alineatul (3) din această directivă.

44 Trebuie amintit că, în temeiul unei jurisprudențe constante a Curții, refuzul de a se pronunța asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională este posibil, printre altele, numai dacă este evident că dispoziția din dreptul Uniunii supusă interpretării Curții nu este aplicabilă (a se vedea Ordonanța din 12 mai 2016, Security Service și alții, C-692/15-C-694/15, EU:C:2016:344, punctul 22, precum și jurisprudența citată).

45 În această privință, în măsura în care cererile de decizie preliminară privesc compatibilitatea reglementării în discuție în litigiile principale cu dispozițiile Tratatului FUE care reglementează libera prestare a serviciilor, este necesar să se arate că acestea nu sunt aplicabile într-o situație în care toate elementele se limitează la interiorul unui singur stat membru (a se vedea în acest sens Ordonanța din 12 mai 2016, Security Service și alții, C-692/15-C-694/15, EU:C:2016:344, punctul 23 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 15 noiembrie 2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punctul 47).

46 Curtea a declarat că elementele concrete care permit să se stabilească o legătură între articolele din Tratatul FUE care reglementează libera prestare a serviciilor și obiectul sau circumstanțele unui litigiu în care toate elementele se limitează la interiorul statului membru în cauză trebuie să reiasă din decizia de trimitere (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 noiembrie 2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punctul 54).

47 În consecință, în contextul unei situații în care toate elementele se limitează la interiorul unui singur stat membru, revine instanței de trimitere sarcina să indice Curții, în conformitate cu cele impuse la articolul 94 din Regulamentul de procedură al Curții, motivul pentru care, în pofida caracterului său pur intern, litigiul pendinte în fața acesteia prezintă un element de legătură cu dispozițiile dreptului Uniunii referitoare la libertățile fundamentale care face ca interpretarea preliminară solicitată să fie necesară pentru soluționarea respectivului litigiu (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 noiembrie 2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punctul 55).

48 Or, din cererile de decizie preliminară nu reiese în niciun mod că ar exista elemente care au legătură fie cu părțile din procedurile desfășurate în fața instanțelor naționale, fie cu activitățile acestor părți și care nu s-ar limita la interiorul statului membru vizat. În plus, instanțele de trimitere nu indică motivul pentru care litigiile pendinte în fața acestora prezintă, în pofida caracterului lor pur intern, un element de legătură cu dispozițiile dreptului Uniunii referitoare la libertățile fundamentale care face ca interpretarea preliminară solicitată să fie necesară pentru soluționarea respectivelor litigii.

49 În aceste condiții, trebuie să se constate că cererile de decizie preliminară nu furnizează elemente concrete care permit să se stabilească că articolul 56 TFUE este aplicabil în circumstanțele din litigiile principale.

50 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se constate că Curtea nu este competentă să răspundă la cea de a doua întrebare în cauza C-532/15, precum și la cea de a treia și la cea de a patra întrebare în cauza C-538/15, adresate de Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza) și, respectiv, de Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot).

Cu privire la a treia întrebare în cauza C-532/15 și la a cincea întrebare în cauza C-538/15

51 Prin intermediul celei de a treia întrebări în cauza C-532/15 și al celei de a cincea întrebări în cauza C-538/15, instanțele de trimitere urmăresc să afle în esență dacă articolul 47 din cartă trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiile principale, care nu permite clienților să conteste în mod efectiv onorariile percepute de procuratori în cazul în care acestea sunt disproporționate și nu corespund cu munca desfășurată efectiv.

52 Din jurisprudența constantă a Curții reiese că drepturile fundamentale garantate de ordinea juridică a Uniunii au vocația de a fi aplicate în toate situațiile reglementate de dreptul Uniunii, însă nu în afara unor asemenea situații. În această măsură, Curtea a amintit deja că nu poate examina din perspectiva cartei o reglementare națională care nu se situează în cadrul dreptului Uniunii. În schimb, în cazul în care o asemenea reglementare intră în domeniul de aplicare al acestui drept, Curtea, sesizată cu titlu preliminar, trebuie să furnizeze toate elementele de interpretare necesare aprecierii de către instanța națională a conformității acestei reglementări cu drepturile fundamentale a căror respectare o asigură (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 19 și jurisprudența citată).

53 Trebuie, în consecință, să se examineze dacă situațiile juridice aflate la originea cauzelor principale intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii.

54 În cadrul prezentelor cereri de decizie preliminară, reglementarea națională în discuție în litigiile principale guvernează, la nivel general, anumite cheltuieli de judecată din domeniul administrării justiției. Aceasta nu are ca scop punerea în aplicare a dispozițiilor dreptului Uniunii. În plus, acesta nu cuprinde nicio reglementare specifică în materie sau care să poată afecta reglementarea națională respectivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 martie 2014, Torrablo Marcos, C-265/13, EU:C:2014:187, punctul 32).

55 Din deciziile de trimitere nu reiese că obiectul litigiilor principale se înscrie în contextul dreptului Uniunii (a se vedea prin analogie Hotărârea din 22 decembrie 2010, DEB, C-279/09, EU:C:2010:811, punctele 28 și 29, precum și, în acest sens, Ordonanța din 28 noiembrie 2013, Sociedade Agrícola e Imobiliária da Quinta de S. Paio, C-258/13, EU:C:2013:810, punctul 23).

56 În aceste condiții, trebuie să se constate că Curtea nu este competentă să răspundă la cea de a treia întrebare în cauza C-532/15 și la cea de a cincea întrebare în cauza C-538/15, adresate de Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza) și, respectiv, de Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot).

Cu privire la cheltuielile de judecată

57 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

1) **Articolul 101 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (3) TUE trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiile principale, care supune onorariile percepute de procuratori unui barem care poate fi modificat numai în limita a 12 % în plus sau în minus și cu privire la care instanțele naționale se limitează la verificarea aplicării stricte, fără a fi în măsură, în circumstanțe excepționale, să deroge de la limitele stabilite de acest barem.**

2) **Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu este competentă să răspundă la cea de a doua și la cea de a treia întrebare în cauza C-532/15, precum și la cea de a treia-a cincea întrebare în cauza C-538/15, adresate de Audiencia Provincial de Zaragoza (Curtea Provincială din Zaragoza, Spania) și, respectiv, de Juzgado de Primera Instancia de Olot (Tribunalul de Primă Instanță din Olot, Spania).**

Semnături